P. Z. HOSTINSKÝ

I. Braničevci

II. Sotáci

ЛЕТОПІСЬ МАТИЦЕ СЛОВЕНСКЕЙ.

LETOPIS
MATICE SLOVENSKEJ.

Ročník V.

Svázok I.

Sostavil

VILIAM PAULÍNY-TÓTH,

podpredseda Matice Slovenskej.

MATIČNÝCH SPISOV ČÍSLO 15.

V B. Bystrici 1868.
Na sklade u E. Krčméry-ho, matičného knihkupca.

Historické bliskavice.

Pod záhlavím týmto podávam dejopisné článočky o takých predmetoch, ktoré napospol týkajú sa historie uhorskej, dosaváď ale z čiastky zabudnuté, z čiastky spotvorené sú; — slovom, kriticky objasnené neboly. Článočky takéto majú aj tú prednosť, že keď vec, zdánlive nepatrnú objasňujú: tým zaplňujú aj medzeru podstatných príbehov dejopravy. Kdo nezná z nás, jak mnoho je takýchto predmetov poťahmo na náš dejopis národní, ktorému len teraz ešte rannia zora brieždiť sa začína? Odvolávam sa tuná, na — bohužial — na úsvite zahynulú „Slovesnost“! — Tým väčšiu potrebu cítime podobných bádaní, čím väčšmy je dejopis náš spotvorený, čím čo den tým viac

presvedčujeme sa lepšie o tom, že povedomia národnie ohriať nadbä na bleskoch slnka zapadlej slávy našej. V ohľade tomto každá historická odrobinka nadobýva ceny pre život náš, o plesá srdce moje, že Letopis matice slov. začína uvíjať jednotlivé kvietky tie dó venca povestnice našej národnej. Svrchovaný je čas, aby sme všetky, i to najchatrnejšie podania historické v ľudu našom žijúce, jako aj všeliake pomníky minulých vekov sobrali a potomstvu zachovali. Čas už veľa z ních zahladil, a nepostaráme-li sa o jích zachovania: zahynú tieto veľavýznamné kvety lipy našej starohistorickej. Každý vidiek, každá dolina, každý hrad abo zrúcanina, prechováva tú abo onú tradíciu minulej doby života slovenského. Len potom, keď tieto jednotlivé zvuky načúvať môcť budeme: složíme pomocou jich rozmanitých strún ducha národnieho, zavzniet majúcu harmoniu Slovenska!

Začnime teda poviedky tieto jednu po druhej.

I. Braničevci.

V dakedajšom Záhorí, v terajšom Sedmihradsku bývala slovanská vetev Braničevcov. Pamiatka jích v dobe našej zahynula, jako odvznely zvuky aj druhých odvetvi slovenských v Tatrách juho-východních. Územie Braničevcov ťahalo sa podnožiamí južno-východních Karpatov sedmihradských, a tak počnúc od výtokov Temeša cez doliny rieky Šyl, zmerom výtoku Aluty do dnešnieho Valašska, kde zrúcaniny tak nazvanej Červenej-Väži ležia, a východne po hranice Valašska k výtoku rieky Braň, dneská Buron. Krem obvodu tohoto, rozliehaly sa sedliská Braničevcov južno cez Dunaj do starého Srbska. Tu bude ale reč len o Braničevcov sedmihradských, ktorých zeme dôsledne budeme volať Braničevom.

I čože je toto Braničevo? Nič inšie, jako onen kraj, dneská od Saksov sedmihradských „Burtzenland", a skrze Székelov „Barczaság" nazývaný. Neznal som dlho uhádnuť smysel menu tomuto, až kým porovnaním obramných staníc, objasnila sa vec sama. Najstaršie, sem vzťahujúce sa listiny kraj tento menujú: terra Bortza, Barcia, v nektorých listinách chybne: terra Bozae. Do zeme tejto prišli kráľom Geyzom II. Nemecká povolaní osadníci nemeckí, dneská napospol Saksmi zvaní. Pozdejšie v blízkosti zeme braničevskej, osvojili si hrad Braničev rityri nemeckí, prezvaní od hospitala z Jerusalema. Keď rityri títo, súsedních osadníkov sakských súžiť začali, naložiac na ních dávky a desiatky, použijúc k tomu výpravu kráľa Ondreja II. do zeme svätej — takto utiskovaní osadníci nemeckí stížnosťou predstúpili pred panovníka zo sv. zeme domov sa navrátivšieho. Ondrej II. následkom ťažoby tej, vydal r. 1224 na stránku Saksov zahoranských, výsadu, ktorú jim dávnejšie jích slobodu prinavracuje, na ten spôsob ale, aby všetok ľud, počnúc od Brašova až po Boralt, spojil sa so zemou Sikulov, so zemou sibinskou a bystrickou, pod jeden súd a v zástup jeden. Za siedlo spravcovi územia tohoto ustanovené bolo mesto Sibín, právo volenia jeho ponechané bolo ľudu. Krem toho dal spomenutý kráľ osadníkom nemeckým spoločný úžitok v tak nazvanom lese rumunskom a bysenskom [1]).

---

1) Pristinam eis (Saxonibus) reddimus libertatem, ita tamen, quod universus popu-

Títo rityri nemeckí, použijúc spory medzi biskupskou stolicou belohradskou (v Sedmihradsku) a milkovskou (v terajších Multanoch) — nároky svoje na poplatky osadníkov dali si r. 1213. potvrdiť skrze Vilierma, biskupa sedmihradského. K objasneniu tehdajšieho stavu uvediem značnejšie miesta listiny tejto. „Preto spravodlivým žiadostiam rityrov hospitálnych sv. Marie v Jerusaleme z domu Teutonov privolujúc, v zemi, ktorá zovie sa Braničevskou (quae Borza nuncupatur) ktorú prázdnu a bezľudnatú darom kráľovským, ba radšej vlastňou rukou nadobudli, a pred každodennými nápadmi pohanov (paganorum) obraňujú, podstupujúc všetky nebezpečenstva – dávame právo týmže rityrom od všetkého ľudu zeme tej vyberať desiatky, pod výminkou ale tou, že jesliby Maďari abo Sikuli osadili sa v zemi tej, títo desiatok nám (t. j. kráľovi) a cirkvi našej dávať povinní budú [2]). — Rityri títo nemeckí, jako svedčí list pápeža Honoria III oddali sa výlučne pravomocnosti stolice rímskej; následkom čoho tenže pápež r. 1223 Tomášovi biskupovi jágerskému nakladá, aby pre kraj braničevský — poneváč zrostnul počet kňazov — zvláštnieho archipresbytera ustanovil [3]). O rok na to uvedomuje pápež rityrov nemeckých, že kraj jích vzal pod ochranu stolice Petrovej [4]), spolu ale Vilierma do kliatby dáva, že si osobuje právo na zem braničevskú, že presbyterov a klerikov predvoláva, desiatky vyberá, zakazujúc mu spolu, aby nedopúšťal sa nadpráva toho budúcne [5]). — Nie ináče aj kráľa Ondreja II. napomínal, aby rityrov v úžitku jích zemí a práv neutiskoval, a hrad jim odňatý nazpät dal [6]). Vzťahuje sa toto na obžalobu týchže rityrov onú, že kráľ osadníkom saským zvláštnie výsady bol udelil. —

V listinách týchto spomínaný hrad braničevský ležal tam, kde sa dneská nachodí sakské mesto Törzburg, a priechod rovnomenný do Valašska, majúc na východ priechod timočevský, s vrchom podobne zvaným. Poukazuje na to už samé meno Törzbug, maď. Törcsvár v ktorom slovo Törz, je nič inšie, jako Burtz, Burczland, a ztadiaľ latinsky Borza, maďarsky Bárcza-ság. Burcz, Törz ale zase je len nemecky spotvorené: Branisko, Braničevo. Že tomu tak máme dôkaz na podobnom mene v Spyši, kde vrch a priechod zo Spyša do Šáryša, Slovenmi zvaný Branisko, tamejší Nemci prezývajú Purzel, abo Burzelgrund. Kto by vtomto Purzel hľadal Branisko? Poukazuje na to neďaleké mesto Brašovo (v Sedmihradsku) nemecky Kronstadt, a mesto Prešovo, Prašovo, vlastne Brašovo v Šáryši. Koreň oboch týchto miest — ačpráve tak vzdialených, – je slovenské slovo: braň, brániť. Docela nezákladné su teda pokusy význam mena Prešova, odvodzovať od lisu = pres.

---

lus, incipiens a Baros usque ad Boralt, cum terra Siculorum, terra Sebus et terra Daraus, unus sit populus et uno judice censeatur, et ipsum populi elegant. Praeter supra dicta, silvam Blacorum et Bissenorum, cum aquis, usus communes exercendo, eisdem (Saxonibus) contulimus — Katona T. V. p. 455.

2) Katona. T. V. p. 171.

3) Tenže tam p. 405.

4) Tenže t. p. 460.

5) Tenže t. p. 463.

6) Katona T. U. p. 465.

abo maďarsky od eper = jahoda. Len pri svetle lúče slovenskej, možno objasniť zdánlive nejasný význam starobylých osád slovenských. — Na pôvod slovenský poukazuje aj súsednie mesto Sibín, nem. Hermannstadt v Sedmihradsku a Sibín v Šáryši. Ondrej II. mesto Sibín, jako sme videli, ustanovil za stredisko Saksov sedmihradských, tu bytoval spravca jích okolia. V koreni slova Brašovo, ukrýva sa podobne slovenské Braničevo, podobne jako aj v súsednej rieke Buron, význam Branná, Branová. Neďaleko od hradu Braničeva leží Čierny Chlum, pamätný porážkou Kumanov pod Vladislavom I., — tam máš vrch Ozdola, rieka Burca, Barška, Belin, osada Streža, rumunský Kerčesora atď. — Nevahám aj maďarský názov župy Tekovskej = Barš, stotožniť so smyslom týmto. Dokazujú to aj spisy horeuvedených listín. Bo keď kráľ Ondrej II. do spoločného úžitku prepúšťa Saksom les Rumuňov a Bysenov; keď listina Viliermova spomína blízky hrad Braničeva, Sikulov: teda územie braničevské nemohlo inde ležať, jedine v kraji tom. Aj po dnes nachádzame tuná k východu Sikulov, k západu Saksov, a k juho-východu Rumuňov vetve to tie samé, ktoré aj listiny spomínajú.

Dôkazy tieto sú nám nepodvratným svedoctvom toho, že v južno-východnom uhle Sedmihradska, prebývala nekdy slovenská vetev, **Braničevcami** zvaná. Vetev táto nazvaná bola takto od brani; poneváč končiny krajiny bránila pred nápadami mnohých hord z východu sem sa rútivších, na pr. Kumanov, Tatarov a Turkov. Priechod popod hrad braničevský do Valašska, volá sa aj dneská bránou tureckou, a neďaleko v druhom pohorí leží brána železná: obe to miesta dejopravne prepamätné. Úloha, obranovať hranice krajiny — pripadla — v dávnejších časoch Slovenom. V službe tejto nachádzame jich tak dobre v Horňom-Uhorsku, na pr. Sotákov, jako aj v Sedmihradsku, a síce Braničevcov.

Odkryjúc takto jestvovanie jednej odvetve Braničevcov v Sedmihradsku: povstávajú nám dve, pozoru hodné otázky.

Jedna otázka je: jakej národnosti boli tí v listinách spomínaní Byseni a Sikuli? Na otázku túto nemám druhú odpoveď, jako; že oba mena majú ten istý smysel, a tú istú úlohu, čo Braničevci. Tak názov Bysenov jako aj Sikulov je prenesený na pôvodne vetve slovenské, ktoré, behom času zahynuly, a vyhynutím vetve prvej, zhaslo i meno Bysenov; meno vetve druhej ale zachovalo sa v pozdnejších osadníkoch, t. j. v mene Székelov. Poneváč ale rozbor pravdy tejto, podám na inom mieste: obraničím sa tuná len na niektoré náčrtky.

Stopujeme-li listiny staré: teda vetev **Bysenov** ukrýva sa pod štyrmi priezviskami. A síce volajú sa *a*) vôbec **hraničiarmi** abo **strážcami** (custodes confiniorum); *b*) **pikonoscami** (spiculatores), *c*) **osadníkmi** (siculi) a konečne *d*) **šipostrelcami** (sagittarii). — Názvy tieto dostali, jako vidno od rozdieľu zbrojov, ktoré pri obrane hraníc užívali. Z tohoto zase nasleduje dvoje; a síce po prvé, že meno Bysenov prenesené bolo tak v Uhrách, jako aj v Sedmihradsku, na hraničiarov slovenských, dľa spôsobu obranného, štvornásobne menovaných; po druhé, že z názvysk týchto, a síce z priezvyska **osadníkov**, prešiel pozdejšie názov na maďarských Székelyov a priezvysko **šipostrelcov** prešlo behom času na potisských **Jásov**. Že názvy tieto

prenesené boly na obe strany: dosvedčujú staré listiny. Veď Jásov niet v Sedmihradsku, a zase Székelyov nemáš v Uhorsku: a predsa listiny i tých i tamtých menujú Bysenmi. K tomu povážiť treba, že Slovania už štyrmi stoletiami prv ako Jási a Sikuli zaujali boli východno-južnie kraje Záhoria. V súsedstve Braničevcov spomínaní Byseni boli teda nasledovne vetev slovenská, ktorej meno značí tó isté čo meno Braničevcov; len že toto posledné bolo obecné, tamto ale od povahy zbroja vzaté. Úloha všetkých bola jedná, t. j. obrana hraníc krajiny.

To isté platí aj o Sikuloch sedmihradských. Priezvysko dávnejších slovenských Sikulov, prenesené bolo na pozdejších osadníkov. Prvotný pôvod svoj zachovali títo pozdejší aj v spôsobe delenia sa na čeľade, a týchto na kmetovstvá. A síce majú oni čeľadí šesť, a kmetovstiev dvadsaťštyri. Medzi prvými zachoval sa pôvod v priezvysku čeľadí: Ivanov, Chlum, Zabraň, Strážka; medzi druhými kmetovstvo Bysenovo, Pereslavovo, Petrovo, Jurovo atď. Sedliská jích ležia končinami hraníc k východu, počnúc od Braničeva (Brašova) v horních údolinách Aluty, až po výtoky Tatroša a Maruši. V najdalšom kúte Záhoria k východu — teda nad obema Bystricami, prebývala pokrevná odvetev slovenská: Bystričanov.

Druhá veľavážna otázka je: v akej spojitosti stojá oní Šafárikom uvedení Braničevci a Timočania. A síce vypravuje Šafárik [7]), že vo vojnách medzi Bulharmi a Frankmi vedených, r. 816 tri slovanské národy: Bodrici, Kučania a Timočania, odpadnuvše od Bulharov, privinuly sa ku Frankom. A zase na druhom mieste píše, že po smrti Borny, kniežatá Kučanov a Timočanov r. 822 východnie národy slovanské, menovite Bodrici, Srby, Braničevci a sídlacie v Panonii ostatky Avarov, vypravili posolstvo k Ludvikovi cisárovi frankskému. Podobne r. 824 vypravuje sa, že dvoje posolství od Bulharov a Bodricov priemenom Braničevcov, do Nemiec tiahlo. Od Bodricov týchto dostala vraj meno svoje župa Bodrogská, a jedna vetev jích boli Braničevci [8]). Braničevci títo siedlili v podkraji mesta Braničeva, ktoré ležalo na obojom brehu rieky Mlavy. Kroniky nemecké menovito Einhard, Braničevcom týmto klade priemeno: Praedeneceuti. Timočania boli obyvatelia podkraja rieky Timoku. Otec dejepisu nášho Šafárik teda siedla týchto troch odvetví bodrických: a tak Braničevcov, Kučanov a Timočanov, klade do dnešnieho Srbska. Ja za to mám, že pod tými, v letopise Einhardovom, pri posolstve k Ludvikovi frankskému spomínanými Braničevcí a Timočanmí, nemajú rozumení byť oní v kraji Srbskom bývajúci Braničevci a Timočania, lež tie v Záhori sediace vetve rovnomenné.

Náhľady moje sú tieto:

a) Mená a priezvyská vetví a miest srovnávajú sa úplne, s menami miest a vetví letopisov nemeckých. Tak spotvorené meno Burtzenland je Braničevo, jako spotvorené Praedeneceuti značí takže Braničevcov. Tímočevo volá sa vrch neďaleko hradu braničevského v Sedmihradsku; od kraja tohote teda tak

7) Vidz: Starožitn. str. 583.
8) Vidz: Starožitn. str. 611, 612, 614.

dobre mohla dostať vetev oná meno svoje, jako v Srbsku bývajúca od rieky Timoku. K tomu odvod mena Kučanov od Kuč, Kučaj = strmých hôr, lepšie sa hodí na končiny Karpatov zahorských, jako na roviny srbské.

b) Srby s cisármi frankskými za doby tej neválčili: ťažko teda pochopiť príčinu k vystrojeniu posolství. Z druhej strany neboli ani skrze Bulharov podmanení: niet teda príčiny, prečo by od týchto do posolstva vtiahnutí boli bývali.

c) Menované tri vetve, boly vetve Bodricov: zemepisne vzato, vlasť týchto Bodricov stojí o moc bližšie k južním Karpatom v Záhori, jako k vlasti týchže vetví nad Mlavou a Timokom. K tomu sám Einhard Braničevcom klade priemeno Praedeneceuti, čo zase súhlasí s krajom braničevským v Záhori.

d) Letopiscom mienené posolstvá vypravené boly v čas vojny medzi Bulharmi a Frankmi. Poneváč ale cisár Karol V. a Ludvik válčili s Bulharmi v Dolňom Pannonsku, a kraj ten bezprostredne hraničí s južním Dunajom a Záhorím: nadbä nám prijať, že Bulharia kmeny v posolstve spomenuté, boly si súsedníe, t. j. vojnami tými čím bližšie dotknuté.

e) O kraj braničevský — dľa histórie — ťahali sa dlho vladári byzantskí, bulharskí a uhorskí (do r. 1275); kde naproti tomu niet historického svedoctva, že by za krajinku v lône Karpatov zahorských ležiacu, tíže panovníci boli sa dotušovali.

f) Lev Indrich vojvoda sasský, putujúc r. 1172 do Palestiny, bavil sa v Braničeve: cesta jeho neviedla ale cez Záhoria, než prez Dunaj,

II. Sotáci.

Pamiatka odvetve tejto temer celkom zahynula. Potkal aj túto osud ten, jaký aj druhé súkmenné vetve v búrlivých kolotaniach národov ohlušil. A predsa odvetev táto žije aj podnes v mene tomto: čas je teda pripovedať v rodine slovenslej.

Terajšie územie Sotákov leží v župe Zemúnskej, rozprostierajúc sa brehami rieky Ondavy a Olky. V predošlých stoletiach zaujinalo ono kraj od Tisy z pravej strany (majúc na ľavej strane župu Zabučskú), Korytom Bodrogu, a severne údoliami spomenutých riek, až po výbehy Beskydov. Pozoru hodná vec, že u týchto zemúnskych Sotákov, utrímalo sa až do dnes podanie to, že pochádzajú oni od starých Slovenov, t. j. od tých Slovenov, ktorých pokrstil sv. Cyrill a Method, a že sú potomkovia tých pradedov, nad ktorými dakedy panoval Sálan — dľa podania ľudu moravský. V utešenej doline tovarňanskej, brehami rieky Ondavky a Duši, tiahajú sa stredníe siedla týchto Sotákov, a sama dolina nosí aj dneská meno Sotakerja. Ľud tento delí sa až podnes mravmi a obyčajmi svojími od súsedních Rusov a Slovákov. Szirmay — v opise župy zemúnskej — odvodzuje meno Sotákov od spôsobu vyslovovania slovka: čo, russky što, ktoré vraj oni vyslovujú veľmy mäko, jako svo; odtiaľ vraj prezvali jích súsedia: Svotákmi, abo Sotákmi [1]). Že odvod tento je chybný: dokážem dolu nižšie.

1) Vidz: Szirmay: Notitia Comit. Zempleu. Budae 1803 str. 51.

Šafárik je toho nahlädu, že severní títo Sotáci, sú pozostatky Satagov. píšuc o ních toto: O blízkosti Slovanov a stolice Hunov v podkraji Tisy, svedčí i slovko strava t. j. pohrebné hody (slovensky po dnes kar) pripomenuté od Jornanda v rozprave o pohrebu Attilovom r. 454. Mám za to, že oní Satagovia, o níchž v letopisoch 5-ho stoletia zmienka sa deje, boli Slovania. predkovia dnešních Sotákov v polnočních Uhrách. Satagovia títo v dejinách najskôr okolo r. 454 a síce v Horních Uhrách, a ďalej na poludňom Dunaji, sa objavili. Na základe Jornanda, ktorý jediný zachoval meno Sotákov, vypravuje ďalej Šafárik, že po smrti Attilovej (r. 454) ríša jeho dostala sa za podiel rozličným národom, menovite v Menšej Skytii a Dolnej Moesii osadili sa Sciri, Satagarii a druhí z Alanov. O nedlho ale potom, r. 469 týchže Satagov už v Hornej Panonii nachádzame, kde jich Gôtovia podmaniť si umienili, ale sami súc od pozostalých Hunov prepadnutí, museli od ních ustúpiť. Možno, ba k viere podobno je, že Jornandes pod názvom Panonie celé Uhry medzi Dunajom a Tisou zahrnul. a že teda Satagovia už v tej dobe, tam pod Tatrami bývali, kde po dnes jích potomci, slovanskí Sotáci siedla [2]). Šafárik. ohľadom na pôvod Sotákov týchto, osvojuje si rozhodne mienku tú, že boli pôvodne národ slovanský, od Alanov a Hunov podmanený a do zákruty tehdajšieho stehovania zachvátený. Že dnešní Sotáci čistí Slovania sú: vec je istá.

Bereme-li teda do úvahy samo podania u Sotákov až podnes sa zachovavšie; potom svedoctvo Jornandovo, ktorý v století 5-tom spomína Satagarov: musíme uznať za pravdu, že odvetev táto Sotákov, bola praobyvateľom Uhorska, majúcim za prastaré siedla severnie Tatry; a tak súsedili oni od polnoci s Bodrici severními, západne ale so Slováci, východne s Hunmi a pozdejšie s Avarmi. Bereme-li toto za pravdu, odstúpiť musíme od mienky tej, žeby vetev táto z krajín podunajských. čili z Panonie. od Vlachov (Keltov) vypúdená, len asi v 6-om století, prisťehovala sa bola semká, t. j. do údolín Karpatov zemunských. Jako západnie tak aj severnie Tatry výbehami k Bodrogu a Tise, boly pravlasťou Slovanov, a netreba sa nám sháňať, aby sme usiedlenia jích. tomu abo onomu podmaneniu, v tej abo onej dobe — hľadali.

Na otázku: či meno u cudzincov Satagarii, u ních samých Sotáci — je cudzé abo nášské? odpovedám, že priezvysko od Jornandesa jím kladené, t. j. Satagarii značí to samé čo Sotáci, a že prenesený zmysel jeho značí šíponoscov t. j. sagittarii. I tuná, poťahmo na tento druhý zmysel. musíme vôbec trímať sa zásady tej, že napospol Slovania hraniční, boli obrancami krajiny, a jako sme videli pri Braničevcoch, tak aj tuná. od triedy zbrane. prezvaní boli sagitarmi. Priezvysko Jornandovo má teda dvojaký zmysel: vlastní abo národní, a prenesený. Sagitarii teda na rieke Takte, Ondave, a Laborci, boli i dľa pôvodu i dľa služby, roviní Bodricom na Bodroku, a Jazdcom pod Matrami. Na takéto sriadenie poukazuje aj podanie u notára bezmenného. Dľa tohoto. ku siedmym vraj vodcom maďarským, na ceste od Kyjeva do Uhier, pripojilo sa množstvo ľudu rusského z Vladimírska a Haliče, ktorý ľud osadil sa na

2) Šafárik: Starožitn. str. 311 212.

hraniciach (t. j. v Beskydoch) tým cieľom aby ochraňoval krajinu. Dľa neho. k obrane hraníc krajinských, osadené boly zástupy russké aj v Hornom Zadunajsku, aby vraj tuná odporovali vteku Teutonov [3]). Podanie národnie výslovne klade do kraja mukačovského a užhorodského Slovanov, ktorých zeme zaujal vraj predtým Sálan; ba tože podanie zachovalo nám aj meno šiponoscôv, akých vraj knieža haličské dal dvoje tisíc Almušovi, aby viedli predvoje, a tritisíc sedliakov, aby cestu prez Karpaty kliesnili.

Povstáva ďalej otázka: keď Jornandes o podelení ríše Atilovej vypravuje, že jednu čiastku z nej zaujali Satagarovia a iní z Alanov: v akom spojení môže stáť meno Alanov s oným v tradícii zachovaným menom kniežata Sálana, a s menom Slovanov. Keď Jornandes týchto Satagariov bere chybne za vetev alanskú, a Šafárik Sotákov za čistých Slovanov: berem z toho ten odvod, že tíže Alani museli byť takže Slovania. Ten zmysel má výpoved Jornandová, kde hneď za menom Satagarii stojí: a druhí z Alanov [4]). Za to mám, že na mieste tomto len chybou prepisu výpravky Jornandovej, na miesto Slavianov, vklzlo sa meno Alanov. Podobne aj tá v podaní zachovaná povesť, že nad severními Slovanmi panoval Sálan, zosobňuje nám národ tento v kniežatovi Sálanovi. Máme teda historicky troch Salanov jako vojevodov. Ja meno toto beriem za totožné s menom Slavian, lenže v povesti za zosobnené.

Význam už samého mena Sotáci vysvetľujem nasledovne. Mienku tú, že od spôsobu vyslovovania slovka što, čo = svo — prezvaní boli Sotákmi — nedržím za pravdivú. Pravda síce, že ľud doliny tovarnickej zvukom tým vyslovuje slovko ono; známe aj to, že na doline rymavskej a opolskej, jednu čiastku obyvateľsva, vyslovujúcu slovko česske teprv = trpou: prezvali Trpákmi; podobné je tomuto prezvaniu: Batabuneri v Spyši a Gemeri, Krikehájci v Nitre atď. Keby tomu tak bolo, teda aj ľud na doline Slanskej v Gemeri, tým istým právom mohli by sme nazývať: Švatákmi, abo Švotákmi, Šotákmi, bo tento slovko ono vyslovuje: šva, ša, šo. Pán Ormis v podmluve tejto písal aj jednu veselohru. Obdobu túto na Sotákov severních potiahnuť nenadbä tam, kde bližší k pravde odvod máme. Meno Sotákov vzaté je od rieky Tokty. V najjužnejšej čiastke župy zemunskej, v blízkosti Sreča (teraz Szerencs) máme dve riečky mena tohoto. Jedna (prijímajúca druhú) tvorí hranicu medzi župou zemúnskou a zabučskou, a padá do Tisy. Priestor riekou touto tvorený, volá sa napospol Medzitoktou, maď. Taktaköz, podobne jako Mura a Medzimurie. Asi míľa zeme od rieky Tokty, leží Tokaj, ktoré mesto v listinách starých píše sa aj Tocota, Tochol. Tokoyd. M. Belius odvodzuje meno Tokaja od vtoku, t. j. od vtoku Bodroku do Tisy. tak súc vraj pozvané od Slovanov už v čas príchodu Maďarov tam bývavších. Poneváč význam rieky Tokta s koreňom tok, vtok je totožný, i jeden i druhý odvod je pravdivý. Od rieky tejto Tokty prezvaný boli teda aj jej obyvatelia Toktancí, abo Tokáci, a potahmo na Bodricov, ktori mali siedla svoje k severu, odvetev jích

3) Anonym. hl. 57.

4) Sciri et Satagarii et ceteri Alanorium. Jornand. cap. 50.

tá, ktorá bývala za Toktou, dostala meno Za-toktancov, a kraj ten Zatokia, Zatokerja, jako ho Rusi tamejší aj podnes volajú. Meno Soták, Sotáci je teda skrátené z mena Zatokanci, Zatokáci t. j. za riekou Toktou bývajúci. Podobné názvyská nepočetné nachádzame u Slovanov, na pr. Za-porožci, Za-chlumci, Za-horci atď.

Sotáci títo boli teda za starodávna jednou vetvou Bodricov severních. Jích hlavnie mestá k juhu boly: Tokaj, Sreč, Sobor (teraz Zombor), severne: Zemún, Sečovo, Branova (teraz Varano), Humenovo atď.

P. Z. Hostinský.
